

Sögulegar sættir

Vagga mannkynsins er hér í Suður-Afríku, segja heimamenn. Elztu mannvistarleifarnar í landinu eru þrígga milljóna ára gamlar. Ýmsar jarðminjar renna stóðum undir þessa skoðun. Ekki er þó mikið vitað um mannvistina langt aftur í aldir. Hitt vita menn, að nýliðin saga Suður-Afríku er áttakasaga. Fyrst þurftu heimamenn líkt og Indjánar Norður-Ameríku að kljást við aðkomumenn norðan úr Evrópu, einkum frá Hollandi, þegar þeir stigu á land á Góðrarvonarhöfða á suðurodda Afríku 1652 til að koma sér þar upp bækistöð á miðri siglingaleiðinni frá Evrópu til Austurlanda fjær. Síðan ruddust Bretar einnig inn í Suður-Afríku og elduðu grátt silfur ýmist við hollenzku nýbúana eða frumbyggjana. Það var ójafn leikur: evrópskir byssustingir gegn afrískum spjótum.

Gullæðið eftir 1886 magnaði ófriðinn. Bretar hófu Búastríðið gegn afkomendum hollenzku nýbúanna 1899 einkum til að ná umráðum yfir gulli landsins og höfðu sigur 1902 og gerðu þá Suður-Afríku að brezkri nýlendu. Landið fékk fullt sjálfstæði 1961, en hvítir menn einir – afkomendur Hollendinga og annarra Evrópumanna – réðu lögum og lofum og skeyttu lítið um rétt og hag frumbyggjana.

Frumbyggjarnir héldu velli

Þegar Hollendingar birtust á suðurodda Afríku um miðja sautjándu öld, voru íbúar Suður-Afríku trúlega um fimm milljónir að tölu. Í Afríku allri bjuggu þá nálega 100 milljónir manns, eftir því sem næst verður komizt, á móti tæpum 800 milljónum nú. Til viðmiðunar voru Indjánar Norður-Ameríku tæpar tvær milljónir, þegar Bretar og aðrir Evrópumenn lögðu Norður-Ameríku

ÞORVALDUR GYLFASON

Í DAG | Samskipti svartra og hvíttra

undir sig um svipað leyti. Indján-um í vesturheimi var útrýmt á stórum svæðum til að rýma fyrir nýbúum. Sambærilegt þjóðarmorð átti sér ekki stað í Suður-Afríku, enda ráða afkomendur frumbyggjana þar nú eigin landi, ekki afkomendur nýbúanna eins og í Bandaríkjunum.

Frumbyggjar Suður-Afríku héldu velli, en þeim var haldið niðri með harðri hendi. Þeir voru ódýrt vinnuafli í augum hvíta minni hlutans. Þeir bjuggu við miklu þengri kost en hvíta yfirstéttin, svo sem í menntamálum. Þeir risu upp við og við gegn kúgurum sínum, til dæmis 1976, þegar þúsundir barna í Soweto, svartingjahverfinu utan við Jóhannes-ARBORG, þyrptust út á göturnar til að biðja um kennslu á ensku frekar en afrikans, máli hvíta minni hlutans. Lögreglan brást við með skothríð; mörg barnanna voru skotin í bakið. Fréttir og myndir af þessum atburði fóru eins og eldur í sinu um allan heim og opnuðu augu margra hvíttra Suður-Afríkubúa fyrir rangsleitni aðskilnaðarstefnunnar. Örlög aðskilnaðarstefnunnar voru ráðin. Það var þó ekki fyrr en sextán árum síðar, að kjósendur í Suður-Afríku – aðeins hvíti minni hlutinn hafði atkvæðisrétt! – ákváðu að veita svartar meiri hlutanum óskoruð mannréttindi. Úrslit atkvæðagreiðslunnar voru skýr: 70

prósent hvíttra kusu að hverfa frá aðskilnaðarstefnunni. Hin 30 prósentin óttuðust, að lýðræðislega kjörin stjórn Afríska þjóðarráðsins, flokks blökkumanna undir forustu Nelsons Mandela, myndi keyra landið í kaf. Mandela var kjörinn forseti Suður-Afríku 1994 og boðaði frið og fyrirgefningu.

Sátt og samlyndi

Óttinn við upplausn í landinu reyndist ástæðulaus. Suður-Afríku vegnar nú að ýmsu leyti vel þrátt fyrir mikla erfiðleika. Meðaltekjur á mann í Suður-Afríku eru sex sinnum meiri en í Svörtu Afríku eins og Suður-Afríkubúar kalla álf-una enn. Öll börn í Suður-Afríku ganga í grunnskóla á móti 92 prósentum í Afríku í heild. Framhaldsskóla sækja 93 prósent af öllum unglingum í Suður-Afríku á móti 30 prósentum í Afríku allri. Það er framför frá fyrri tíð. Meðalævin í Suður-Afríku hefur þó stytzt úr 62 árum 1990 í 48 á nú af völdum eyðniveirunnar, sem hefur lagzt á næstum fimmtung fullorðinna Suður-Afríkubúa. Við þetta bætist meiri ójöfnuður í skiptingu auðs og tekna en þekkest annars staðar um heiminn með fáum undantekningum, þar á meðal eru grannlöndin Botswana og Namibía. Glæpir eru tíðir svo sem við er að búast, þegar ójöfnuður keyrir um þverbak og meðfylgjandi fátækt meðal láglaunafólks og atvinnuleysingja. Fjórði hver maður er atvinnulaus. Tíu milljónir nýbúa hafa streymt til Suður-Afríku undangengin ár, þar af þrjár milljónir á flóttu undan ódaverðbólgu og öðrum hörmungum, sem Róbert Múgabe, forseti Simbabwe, hefur kallað yfir land sitt. Fimm tí hver íbúi Suður-Afríku er ólöglegur innflytjandi. Spennan í landinu stafar ekki nema að litlu leyti af ósætti milli hvíttra og svartra. Meira næst.